

Masivní otevřené online kurzy z pohledu evropských institucí

Lucie Roblíková, Ondřej Roblík

AULA, 2016, Vol. 24, No. 2: 50-78

Massive Open Online Courses from the Perspective of European Higher Education Institutions.

Abstract: This research report presents results from survey implemented by European Association of Distance Teaching Universities (EADTU) within the HOME (Higher education Online: MOOCs the European way) project at the turn of the year 2015/2016. The paper focuses on the comparison of data from respondents from 30 countries (85 % of which from European union) against the data from hand-picked Czech experts in online education from 8 higher education institutions (representing 30 % of public higher education institutions). Research was aimed at strategies of higher education institutions in the area of preparation to and implementation of massive open online courses (MOOCs). Survey results show that this is quite an up-to-date subject in the Czech Republic and number of higher education institutions plans to start offering MOOCs. However, institutions mostly hesitate how to tackle the business model based on offering courses for free. They have interest in cooperation with foreign partners and help with development of the first courses. The institutions consider the main institutional goals in the area of development and implementation of MOOCs to be the innovative pedagogy, drawing attention to itself, possibility to expand the offer of flexible learning and attracting new students.

Úvod

Česká republika je prostřednictvím České asociace distančního univerzitního vzdělávání (ČADUV) od roku 1998 členem European Association of Distance Teaching Universities (EADTU) a průběžně spolupracuje na aktivitách, které významně ovlivňují rozvoj otevřeného a distančního vzdělávání v Evropě. Tato zpráva z výzkumu představuje část výsledků projektu HOME – Higher education Online: MOOCs the European way, na kterém se ČADUV podílel. Projekt byl finančně podpořený programem Evropské komise Lifelong Learning a probíhal od ledna 2014 do června 2016. Jeho cílem bylo rozvíjet a podpořit evropskou spolupráci v oblasti otevřeného vzdělávání, konkrétně pak v oblasti masivních otevřených online kurzů (MOOC). Byla vybudována síť institucí, jejichž spolupráce v oblasti MOOC je založená na evropských

hodnotách jako je otevřenost, spravedlnost, kvalita a rozmanitost. Partneři projektu vytvořili dotazník pro zjištění strategie vysokoškolských institucí v oblasti MOOC, a to nejenom pro získání údajů ze strany evropských institucí, ale také pro možnost srovnání s dalšími výzkumy (realizovanými např. v USA). V rámci projektu HOME byl dotazník vyhodnocen v roce 2014 a 2015. V České republice dotazník za jednotlivé instituce vyplnili v roce 2015 odborníci v oblasti online vzdělávání, kteří spolupracují s ČADUV. Jejich odpovědi byly podkladem pro zpracování české zprávy (Rohlíková, Rohlík, Jansen & Goes-Daniels, 2016) publikované v angličtině, která je základním podkladem pro zpracování našeho příspěvku. Věříme, že zpráva přinášející srovnání strategií, priorit a postojů českých institucí ve srovnání se zahraničními institucemi rozšíří o nové pohledy dosavadní znalosti o potenciálu MOOC pro Českou republiku.

Specifika masivních otevřených kurzů (MOOC)

Vývoj MOOC můžeme ve světě sledovat od prvních kurzů zaměřených na online vzdělávání velkého množství účastníků realizovaných v souvislosti se snahou po větší přístupnosti vzdělávání po roce 2000. V roce 2008 byl pro jejich označení poprvé Davem Cormierem použit termín masivní otevřené online kurzy – MOOC (Brdička, 2011). Zkratka se v angličtině používá i v množném čísle (MOOCs) a v různých variantách (např. tradičnější xMOOCs nebo konektivistické cMOOCs). V České republice lze první texty o MOOC dohledat kolem roku 2011 (např. Bořivoj Brdička na masivní otevřené online kurzy upozorňuje na portále rvp.cz). Používání zkratky je v českém kontextu spojeno s mnoha problémy – především kvůli neustálené výslovnosti. Setkáváme se např. s výslovností [muk] nebo [em-o-o-cé]) a s nejednotným způsobem vyjádření množného čísla (někdo používá zkratku pouze v jednom tvaru “MOOC”, někdo vytváří množné číslo “MOOCy” (výslovnost [muky] či [mocy]).

V tomto příspěvku používáme zkratku ve tvaru MOOC pro jednotné i množné číslo a hovoříme o MOOC v souladu s definicí vytvořenou partnery projektu HOME společně s partnery jiného evropského projektu ECO „Elearning, Communication and Open-data: Massive Mobile, Ubiquitous and Open Learning“ a iniciativy OpenUpEd:

“MOOC jsou kurzy určené pro větší počet účastníků, mohou být přístupné odkudkoli a komukoli, kdo má k dispozici připojení k internetu, jsou otevřeny pro každého bez nutnosti dokládat předchozí dosaženou kvalifikaci a jsou plně dostupné online zdarma.” (OpenUpEd, 2015)

Podrobněji jsou jednotlivé aspekty MOOC charakterizovány v tabulce 1, která vychází z doplňujících textů evropské definice (OpenUpEd, 2015) a jejího překladu uveřejněného

v textu „Masivní otevřené online kurzy – vymezení, požadavky a doporučení“ (Neumajer, Růžičková & Rohlíková, 2016), který byl v roce 2016 zpracován pro potřeby Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy.

Tabulka č. 1: Vymezení jednotlivých charakteristik MOOC

M – Massive (Masivní)	Kurz je navržený pro větší počet účastníků, nežli se běžně účastní prezenční vysokoškolské výuky. Pro přibližné určení minimálního počtu účastníků, pro který má být kurz připraven, se používá tzv. Dunbarovo číslo. Je to vyjádření počtu osob, se kterými je jedinec schopen udržovat stálé sociální vztahy – obvykle se používá hodnota 150. Tato charakteristika v sobě nese požadavek, aby kurzy a platformy, na kterých jsou kurzy realizovány, byly připraveny na větší nápor studentů, než je v klasických online kurzech obvyklé, a to jak po stránce technické, tak po stránce metodické.
O – Open (Otevřený)	Kurz je přístupný komukoli, kdo má k dispozici připojení k internetu. Kurz je přístupný permanentně, tedy i v době, kdy tutor není online. Má-li kurz pevně stanovený začátek a konec, je přístupný po celou dobu svého trvání. Podmínkou pro účast v kurzu není požadavek doložit předchozí vzdělání (např. dosažené magisterské vzdělání). Kurz je pro účastníky dostupný zdarma.
O – Online (Online)	Kurz je realizován kompletně online. Kurz může být doplněn aktivitami, které nejsou online (např. prezenční setkání účastníků, konzultace, práce v laboratoři), tyto aktivity však nejsou povinnou součástí kurzu (tj. nejsou podmínkou pro úspěšné absolvování kurzu). Doplňkové aktivity nemusí být pro účastníky realizovány zdarma.
C – Course (Kurz)	Minimální rozsah kurzu je 1 kredit ECTS (Evropský systém pro převod a kumulaci kreditů), tedy objem celkové práce účastníka (přednášky, cvičení, úkoly atp.) je vyšší než 25 hod. Kurz může být ale i násobně rozsáhlejší. Vzdělávací obsah kurzu je tvořen různorodými digitálními zdroji a materiály v různých formátech, zejména se jedná o video, animace, audio, text, hry a simulace. Kurz podporuje interakci mezi účastníky včetně interakce s tutorem (jedná se zejména o sociální média, diskusní fóra, komentáře, blogové příspěvky), prostřednictvím které se formuje učící se komunita. Kurz obsahuje mechanismy zpětné vazby. Jedná se o automaticky generovanou zpětnou vazbu (např. testy a kvízy), nebo zpětnou vazbu zprostředkovanou ostatními účastníky kurzu, nebo zpětnou vazbu od tutora či organizátorů. Kurz obsahuje studijního průvodce kurzem, resp. sylabus, tedy obsahuje návod, jak se učit prostřednictvím nabízených materiálů a zprostředkované interakce. Úspěšný absolvent kurzu získá potvrzení o absolvování (např. osvědčení o absolvování, digitální odznak).

Evropský rámec kvality masivních otevřených kurzů (MOOC)

European Association of Distance Teaching Universities (EADTU) vytvořila prostřednictvím iniciativy OpenupEd Evropský rámec kvality – Quality Label (Mulder & Jansen, 2015), který popisuje charakteristické kvality MOOC. Zároveň nabízí autoevaluační nástroj (self-evaluation

benchmark) rozpracovávají tyto charakteristiky do 32 bodů (viz Kritéria autoevaluace pro úroveň instituce – tabulka 2 a Kritéria autoevaluace pro úroveň kurzu – tabulka 3). Evropský rámec kvality byl lokalizován do českého jazyka Českou asociací distančního univerzitního vzdělávání (Rohlíková, 2016).

Tabulka č. 2: Kritéria autoevaluace pro úroveň instituce

Kritéria autoevaluace pro úroveň instituce	
Strategický management	K1. Instituce má strategii pro MOOC, která je v souladu s celkovou strategií pro e-learning, otevřené vzdělávání a otevřené licence.
	K2. Výzkum a monitorování vývoje ve vzdělávání a technologiích proniká do návrhu kurzů MOOC. Existuje rámec, které toto umožňuje.
	K3. Instituce má strategii pro odpovídající financování vývoje kurzů MOOC. Má obchodní model odpovídající poslání instituce, který řeší udržitelnost kurzů MOOC.
	K4. Instituce má nastavený vztah k účastníkům kurzů MOOC, který řeší etické a právní aspekty včetně otázek přístupnosti a ochrany dat.
	K5. Aktivity využívající spolupráci a partnerství mají jasně definované role a odpovědnosti s tím, že existují konkrétní dohody, kde je to třeba. Existují pravidla, která pokrývají otázky jako jsou práva duševního vlastnictví a otevřené licence.
	K6. Instituce má pravidla pro kvalitu v souladu s národními rámci a nabídka kurzů MOOC těmto pravidlům odpovídá.
Návrh programu	K7. Instituce má jasně definovaný vztah mezi svým portfoliem kurzů MOOC a svým základním studijním programem.
	K8. Kromě znalostí a porozumění umožňuje portfolio kurzů MOOC také rozvoj kognitivních dovedností, klíčových/přenositelných dovedností a profesních/praktických dovedností.
Návrh kurzů	K9. Instituce nabízí šablony kurzů nebo návody na grafický návrh a prezentaci kurzů MOOC, aby tak podpořila jednotný styl přes celé portfolio. Tyto šablony jsou dostatečně flexibilní, aby vyhověly spektru vyučovacích a studijních metod.
	K10. Studijní materiály kurzů včetně zamýšlených studijních výstupů jsou pravidelně kontrolovány, aktualizovány a vylepšovány za použití zpětné vazby od dotčených hráčů.
	K11. Instituce má specifikovanou otevřenou licenci pro komponenty MOOC a má mechanismus sledování práv duševního vlastnictví.
Poskytování kurzů	K12. Platforma kurzů MOOC poskytuje sadu online nástrojů vhodných pro přijaté vzdělávací modely.
	K13. Existuje mechanismus pro monitorování a evaluaci kurzů MOOC pomocí kvantitativních a kvalitativních přístupů.
	K14. Platforma kurzů MOOC je spolehlivá, bezpečná a zajišťuje odpovídající úroveň soukromí. Je zajištěna údržba systému, monitoring a kontrola výkonnosti.

Kritéria autoevaluace pro úroveň instituce	
Podpora zaměstnanců	K15. Instituce poskytuje odpovídající školení pro akademické a technické pracovníky k vytvoření dovedností nutných pro vývoj a poskytování e-learningu.
	K16. Výzkum ve vzdělávání a inovace v e-learningu jsou považovány za prestižní činnost. Existuje mechanismus k šíření osvědčených postupů.
	K17. Instituce poskytuje adekvátní podporu a zdroje zaměstnancům MOOC a správně řídí pracovní zatížení.
Podpora studujících	K18. Studenti kurzů MOOC mají k dispozici jasné a aktuální informace o kurzech včetně cílů, metod výuky a hodnocení, časové zátěže a vstupních znalostí. Kde je to možné, kurzy by měly být v souladu s národními a Evropskými akademickými rámci nebo specifikacemi.
	K19. Práva, role a odpovědnosti studentů kurzů MOOC a jejich instituce jsou jasně formulovány.
	K20. Instituce používá sociální networking k posílení akademických komunit mezi studenty kurzů MOOC.
	K21. Studenti kurzů MOOC mají k dispozici jasně definované způsoby, jak získat akademickou, technickou a administrativní pomoc. Úroveň pomoci poskytované institucí je jasně formulovaná.

Tabulka č. 3: Kritéria autoevaluace pro úroveň instituce

Kritéria autoevaluace pro úroveň kurzu
K22. Jasné vymezení výsledků učení jak pro znalosti, tak pro dovednosti.
K23. Existuje logická soudržnost mezi výsledky učení, obsahem kurzu, strategiemi výuky a učení se (včetně použití media) a metodami hodnocení.
K24. Aktivity kurzu pomáhají studujícím vytvářet vlastní učební látku a předávat ji ostatním.
K25. Obsah kurzu je relevantní, přesný a aktuální.
K26. Zaměstnanci, kteří píší a poskytují kurz, mají dovednosti a zkušenosti, aby to mohli dělat úspěšně.
K27. Komponenty kurzu mají otevřenou licenci a jsou správně označeny. Znovupoužití materiálů je podporováno vhodnou volbou formátů a standardů.
K28. Kurzy jsou v souladu s doporučeními pro grafický návrh, prezentaci a přístupnost.
K29. Kurz obsahuje dostatečné množství interaktivity (student-obsah nebo student-student) k povzbuzení aktivního zapojení. Kurz poskytuje studujícímu pravidelnou zpětnou vazbu prostřednictvím sebehodnotících aktivit, testů nebo zpětné vazby od spolustudujících.
K30. Výsledky učení jsou vyhodnoceny za použití vyváženého formativního a sumativního hodnocení přiměřeného úrovni certifikace.
K31. Hodnocení je explicitní, spravedlivé, validní a spolehlivé. Jsou zavedena opatření, která jsou přiměřená úrovni certifikace, potírání napodobování a plagiarismu.
K32. Materiály kurzu jsou kontrolovány, aktualizovány a vylepšovány za použití zpětné vazby od příslušných účastníků.

V českém kontextu se na MOOC nahlíží jako na specifický druh e-learningových kurzů, proto je žádoucí, aby vedle výše uvedených specifických kritérií naplňovaly také existující kritéria a standardy online vzdělávání:

1. Kritéria kvality digitálních vzdělávacích zdrojů podpořených z veřejných rozpočtů (Neumajer & Růžicková, 2016), která pokrývají tři oblasti kvality: autorskoprávní požadavky, technické požadavky a požadavky na odbornou správnost, pedagogickou a didaktickou kvalitu.
2. Standard e-learningových kurzů dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků (MŠMT, 2013) – soubor kritérií, stanovených MŠMT v roce 2013, popisujících doporučené vlastnosti e-learningového kurzu, které by měly splňovat vzdělávací programy dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků (DVPP). Tento standard platí i pro MOOC, které vzniknou mimo systém DVPP.

Metodika

Zde prezentovaná studie EADTU provedená v závěru roku 2015 byla z velké části opakováním výzkumu z roku 2014. Velká část otázek byla identická. Několik nových otázek prošlo pilotním ověřením partnery projektu HOME. Dotazník vytvořený formou formuláře Google se skládal z devíti částí (viz tabulka 4) a byl otevřen od 15. října 2015 do 4. ledna 2016. Evropské vysokoškolské instituce k němu většinou získaly přístup díky osobnímu kontaktu a prostřednictvím sociálních sítí a newsletteru EADTU.

Tabulka č. 4: Počet otázek v jednotlivých částech dotazníku

1	Pr Základní informace o nabídce instituce v oblasti kurzů MOOC	8 otevřených otázek
2	Stav nabídky kurzů, cílová skupina a impakt	5 5 otázek s výběrem několika odpovědí, 3 otázky stejné jako otázky použité ve výzkumu realizovaném v USA
3	Vyjádření souhlasu s vybranými tvrzeními o MOOC	3 4 otázky stejné jako otázky použité ve výzkumu realizovaném v USA a doplňující otevřená otázka
4	Hlavní cíle instituce v oblasti MOOC	4 1 otázka stejná jako otázka použitá ve výzkumu realizovaném v USA s výběrem z 9 možností
5	Důležitost vybraných cílů pro instituci	4 uzavřené otázky s pětibodovou Likertovou škálou a 1 otevřená otázka
6	Hlavní důvody instituce pro spolupráci v oblasti MOOC	1 otázka s výběrem z 24 možností a 1 otevřená otázka
7	Hlavní důvody instituce pro outsourcing vybraných služeb v oblasti MOOC	1 otázka s výběrem z 24 možností a 1 otevřená otázka

8	Důležitost vybraných vnějších motivačních faktorů pro rozšíření nabídky instituce v oblasti MOOC	10 uzavřených otázek s pětibodovou Likertovou škálou
9	Důležitost vybraných charakteristik MOOC pro instituci	15 uzavřených otázek s pětibodovou Likertovou škálou

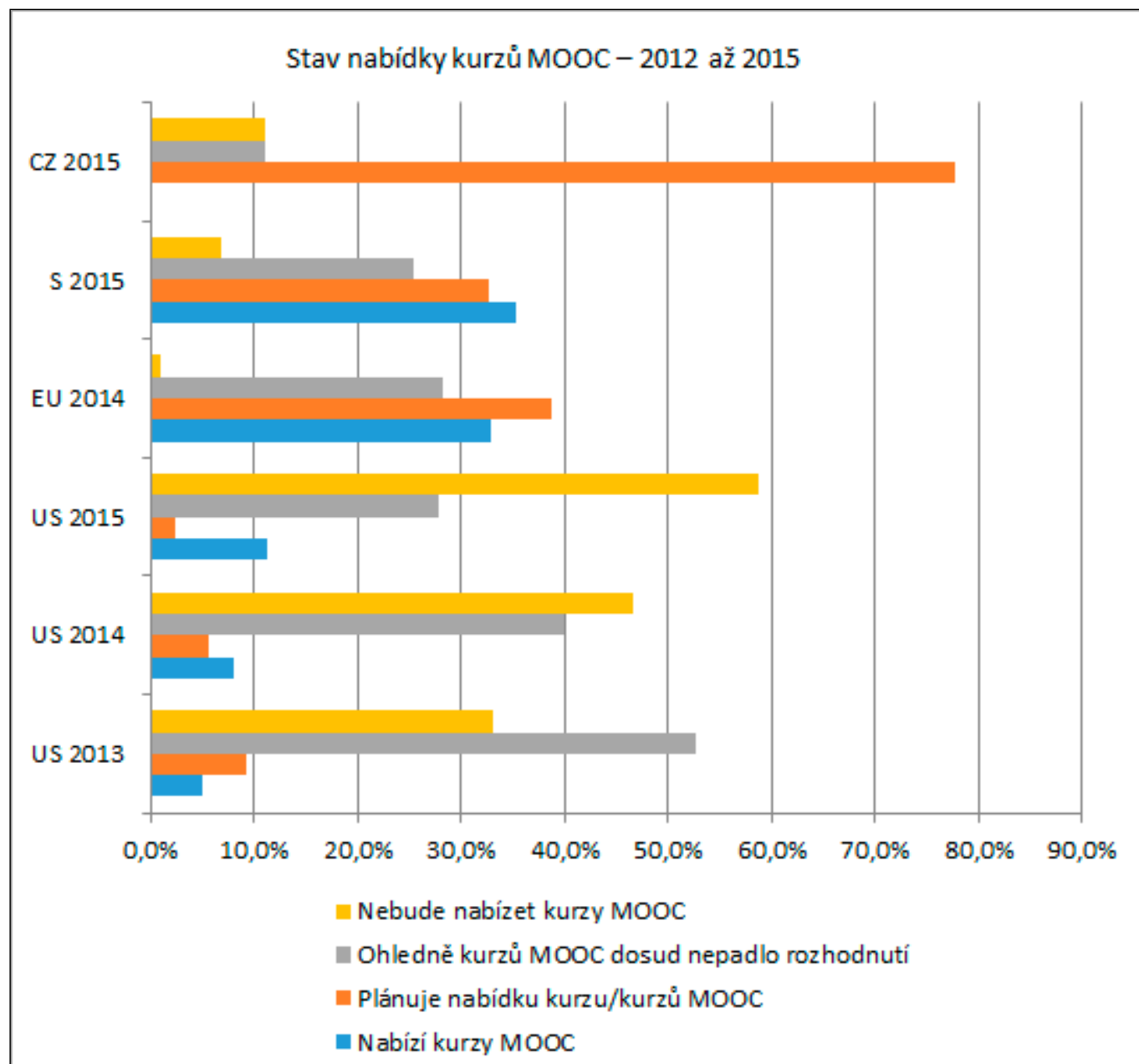
Většina uzavřených otázek pracovala s pětibodovou škálou na stupnici od *Pro mou instituci nerelevantní* k *Pro mou instituci vysoce relevantní*. Výjimkou byly otázky převzaté z amerických dotazníků z roku 2014 (Allen & Seaman, 2014), 2015 (Allen & Seaman, 2015) a 2016 (Allen & Seaman, 2016), které byly zachovány v původním tvaru pro možnost srovnání. Uvedené dotazníky jsou ve vyhodnocení výsledků výzkumu citovány jako US 2013, US 2014 a US 2015.

Výsledky za Českou republiku vycházejí z odpovědí odborníků z osmi vysokoškolských institucí reprezentujících 30 % veřejných vysokých škol (Univerzita Karlova, Masarykova univerzita, Ostravská univerzita, Západočeská univerzita v Plzni, České vysoké učení technické v Praze, Univerzita Hradec Králové, Univerzita Pardubice, Technická univerzita v Liberci). Jedna odpověď byla zpracována Centrem pro studium vysokého školství. Do výzkumu bylo zahrnuto tedy 9 odpovědí za Českou republiku. Ve vyhodnocení se souhrn odpovědí za Českou republiku označuje CZ 2015 a je vedle výsledků amerických studií (US 2013, US 2014 a US 2015) konfrontován s celkovými výsledky S 2015 (odpovědi 150 vysokoškolských institucí, z nichž většina byla evropských – 85 %) a výsledky dotazníku EU 2014 (odpovědi 67 evropských vysokoškolských institucí).

Výsledky

V grafu 1 jsou uvedeny základní informace týkající se stavu nabídky českých institucí v oblasti MOOC ve srovnání s celkovými výsledky (S 2015), evropskou studií (EU 2014) a třemi americkými studiemi (US 2013, US 2014 a US 2015).

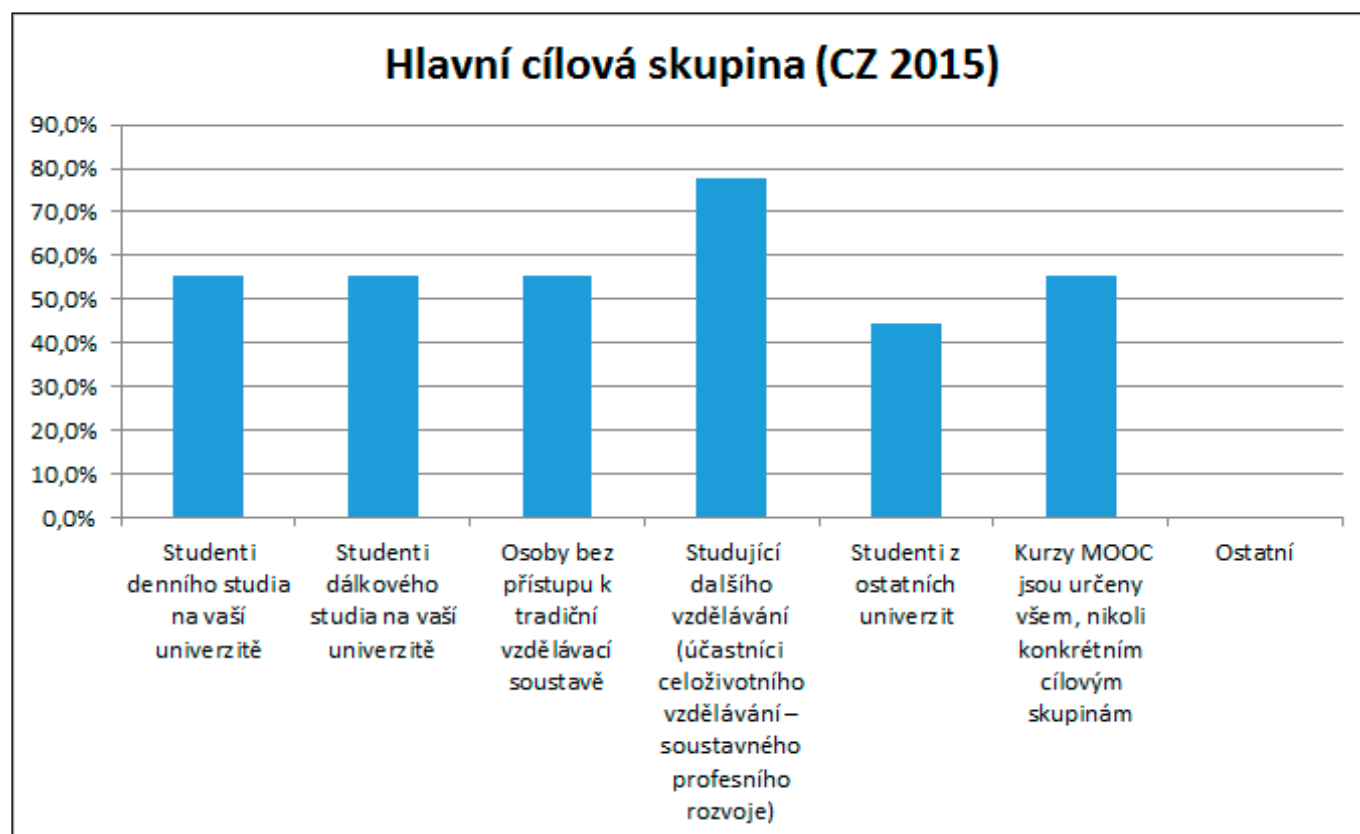
Grafč. 1: Základní informace o stavu nabídky institucí v oblasti MOOC v porovnání s americkými studii (US 2013, US 2014 a US 2015), evropskou studií (EU 2014), celkovými výsledky (S 2015) a odpověďmi 9 institucí z České republiky (CZ 2015).

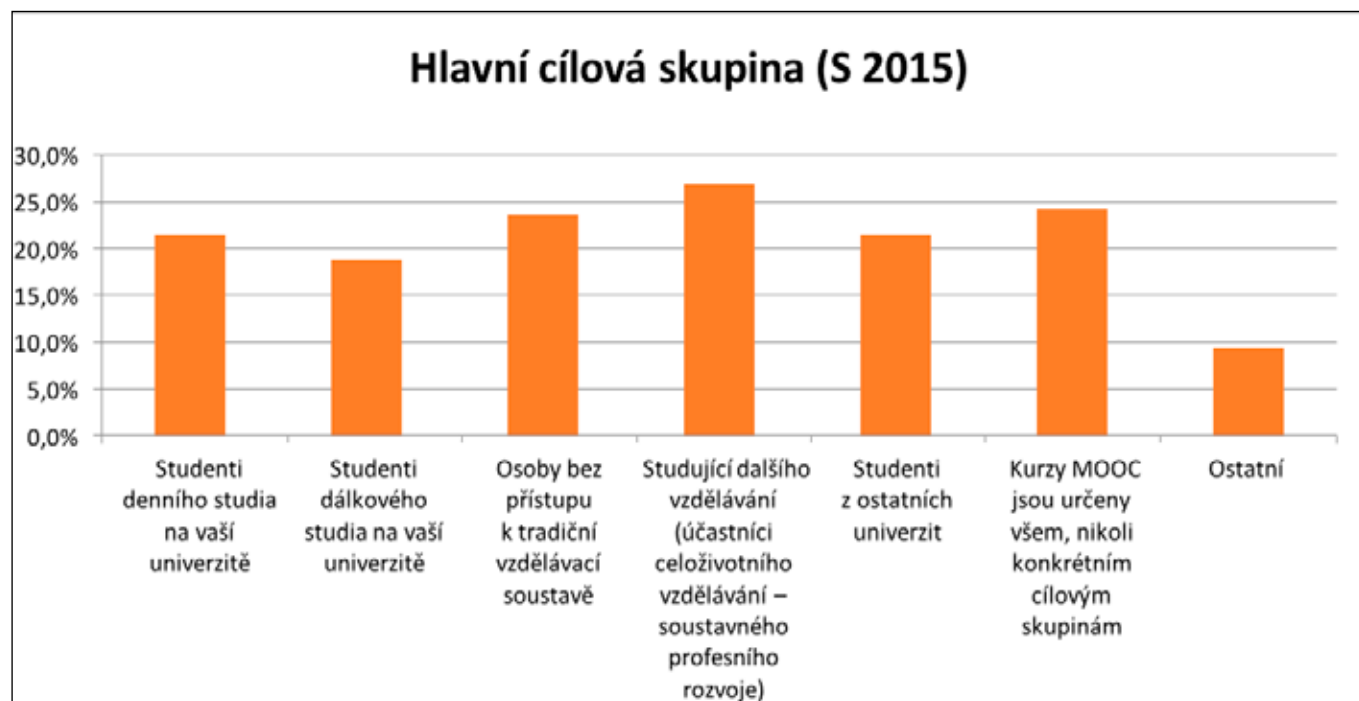

Žádná z českých vysokoškolských institucí zatím neuvádí, že by nabízela MOOC, ale 77,8% institucí tvorbu MOOC plánuje. Je to mnohem pozitivnější výsledek, než je možné sledovat v celkových výsledcích (32,7 % institucí MOOC plánuje a 35,3 % již MOOC nabízí) a signifikantně více než ve výsledcích americké studie US 2015 (2,3 % tvorbu MOOC plánuje a 11,3 % již MOOC nabízí).

Grafy 2 a 3 ukazují, že studující v programech dalšího vzdělávání (účastníci celoživotního vzdělávání) jsou považováni za hlavní cílovou skupinu nabídky MOOC. Je to patrné z výsledků odpovědí z České republiky (graf 2) i z celkových výsledků (graf 3).

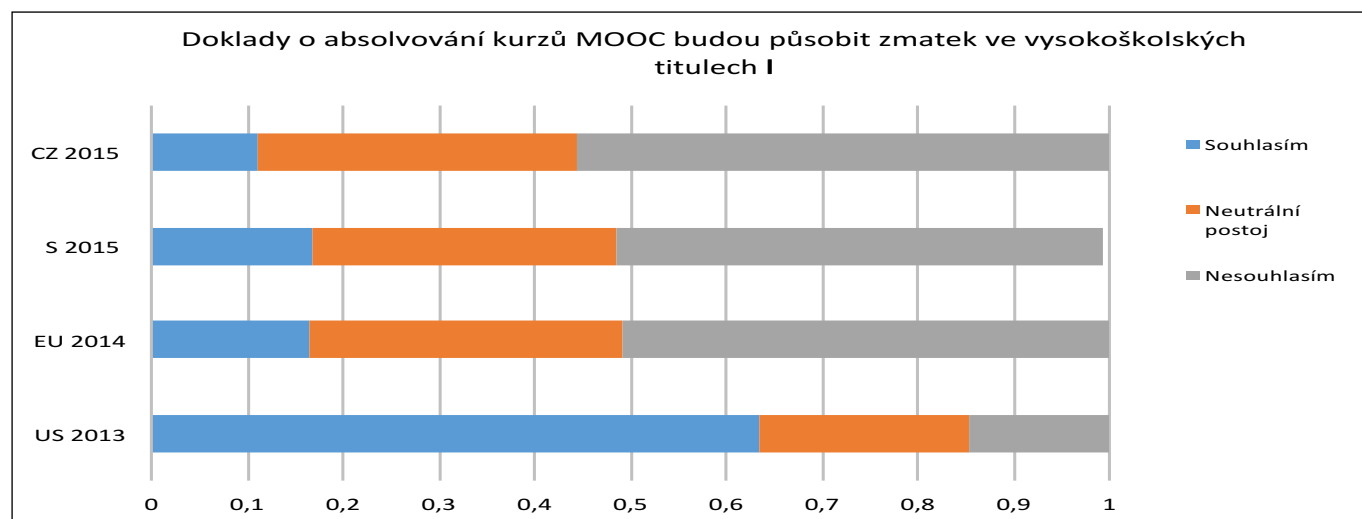
Graf č. 2: Hlavní cílová skupina nabídky MOOC (CZ 2015)

Graf č. 3: Hlavní cílová skupina nabídky MOOC (S 2015)

Jedním z hlavních témat, která je třeba řešit v souvislosti s MOOC, je uznatelnost. InSTITUTE velmi často nabízejí uznatelnost MOOC v rámci kreditního systému studia na vysoké škole – jsou na tom v podstatě založené i některé obchodní modely v oblasti MOOC (uznatelnost kreditů získaných v MOOC je pro studenty atraktivní a mají tak větší zájem zaplatit za certifikát v závěru úspěšného studia). Na uznatelnost MOOC se ale dá nahlížet i tak, že znepréhledňuje situaci v oblasti získávání kvalifikace. Z toho vyplývá i otázka, zda doklady o absolvování kurzů MOOC budou působit zmatek ve vysokoškolských titulech (viz graf 4).

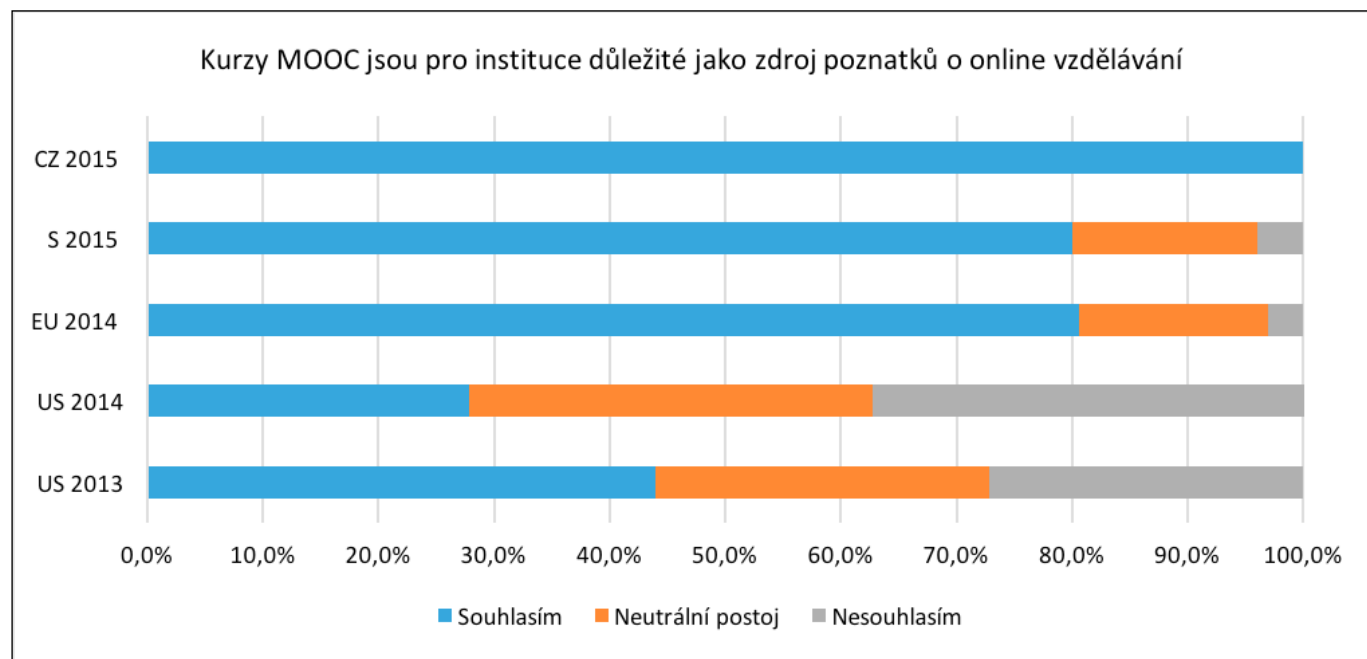
Graf č. 4: Vyjádření k otázce “Doklady o absolvování kurzů MOOC budou působit zmatek ve vysokoškolských titulech” a porovnání s americkou studií (US 2013), evropskou studií (EU 2014), celkovými výsledky (S 2015) a odpověďmi 9 institucí z České republiky (CZ 2015).

Američtí respondenti odpověděli na tuto otázku pozitivněji než respondenti v České republice a než ukazují celkové výsledky, což znamená, že respondenti výzkumu provedeného v USA pociťují více než ostatní respondenti, že doklady o absolvování kurzů MOOC budou působit zmatek ve vysokoškolských titulech.

Graf 5 prezentuje odpovědi týkající se tvrzení, že MOOC jsou pro instituce důležité jako zdroj poznatků o online vzdělávání.

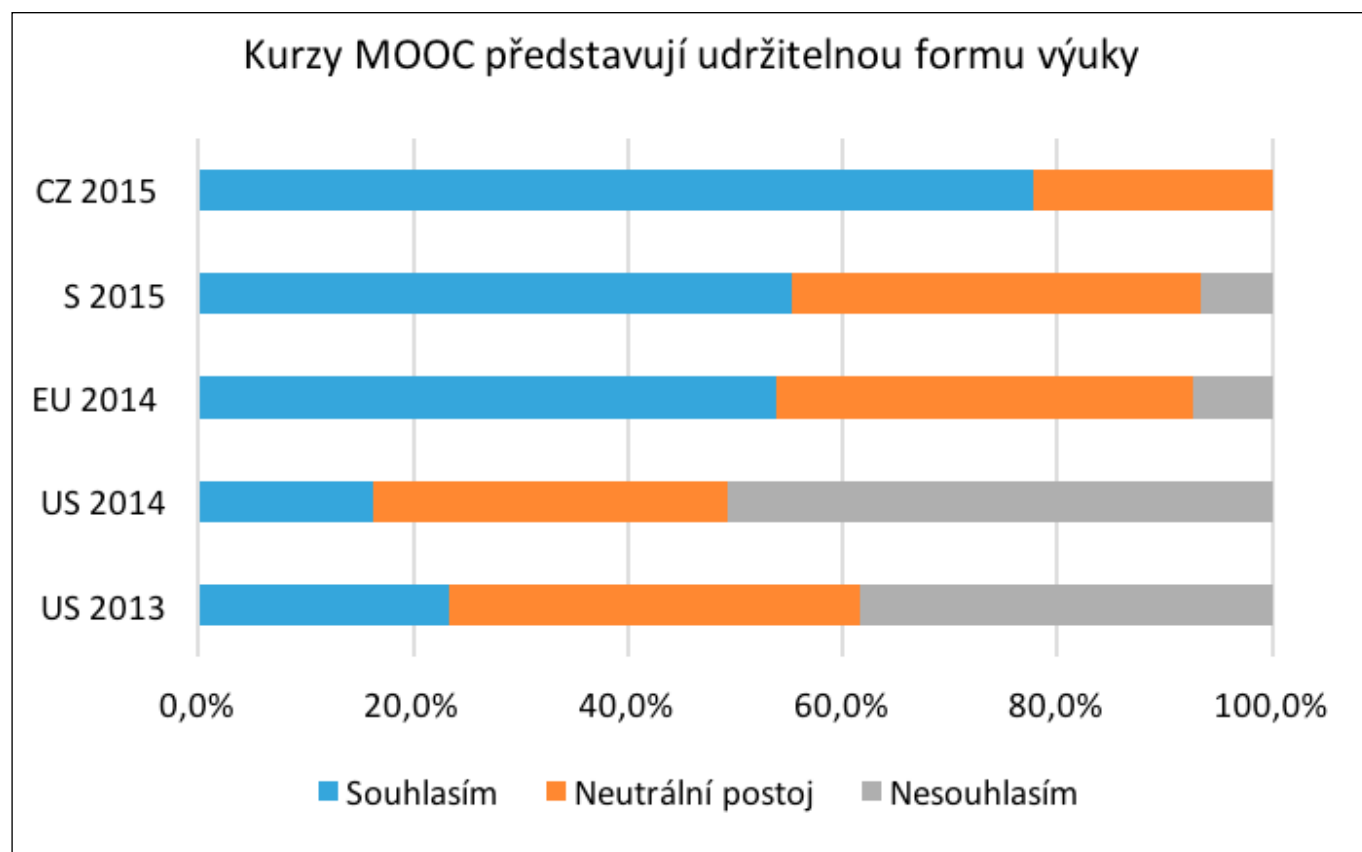
Graf č. 5: Odpovědi k tvrzení “MOOC jsou pro instituce důležité jako zdroj poznatků o online vzdělávání” a porovnání s americkými studiemi (US 2013, US 2014), evropskou studií (EU 2014), celkovými výsledky (S 2015) a odpověďmi 9 institucí z České republiky (CZ 2015).

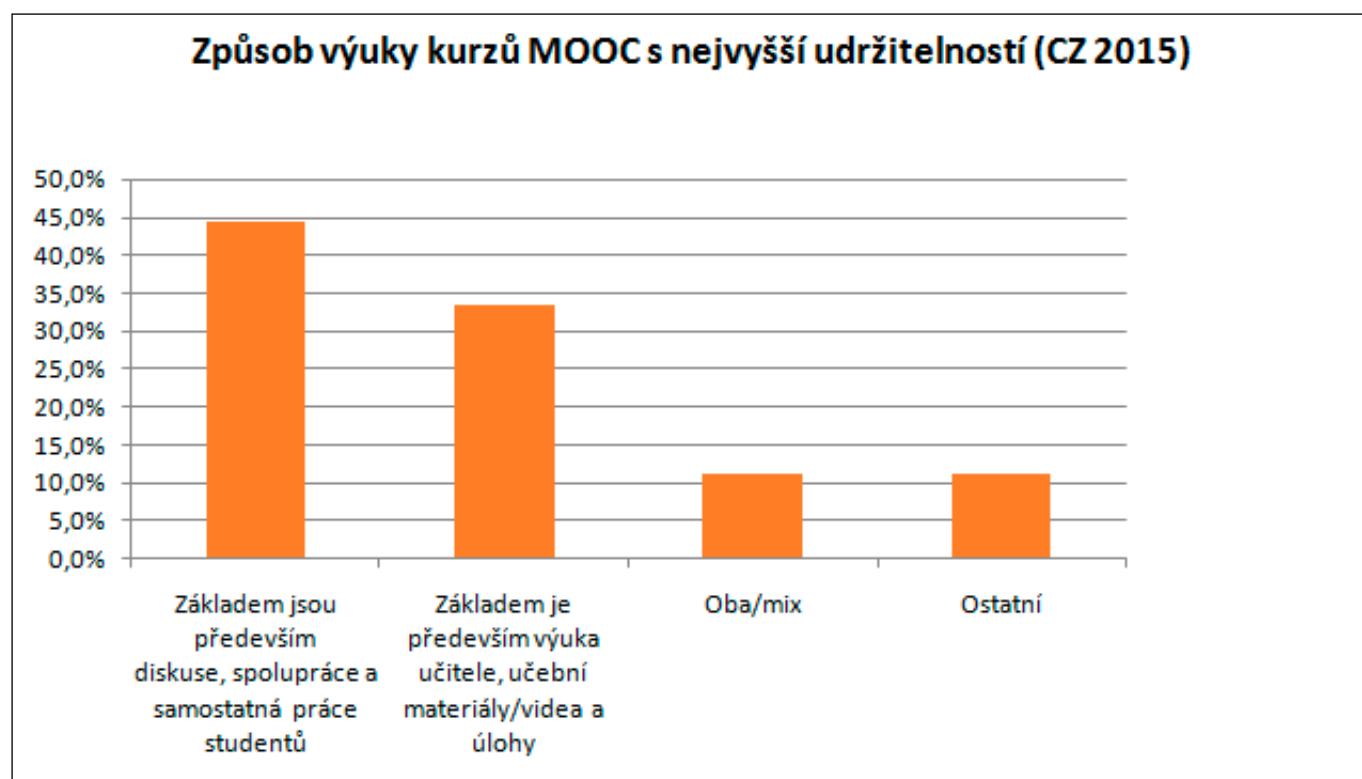
Čeští respondenti poskytli v této otázce 100 % pozitivní odpovědi a velmi pozitivní byly i celkové výsledky. Výsledky v USA ukazují spíše neutrální postoj.

Graf 6 znázorňuje reakce na tvrzení, že *MOOC představují udržitelnou formu výuky*. Zatímco v amerických studiích se objevily spíše neutrální nebo negativní postoje, polovina a více než polovina evropských institucí s výrokem souhlasila. Tento výsledek potvrzuje stav nabídky MOOC zachycený grafem 1. Čeští respondenti jsou v této otázce rovněž velmi pozitivní (77,8 % souhlasí).

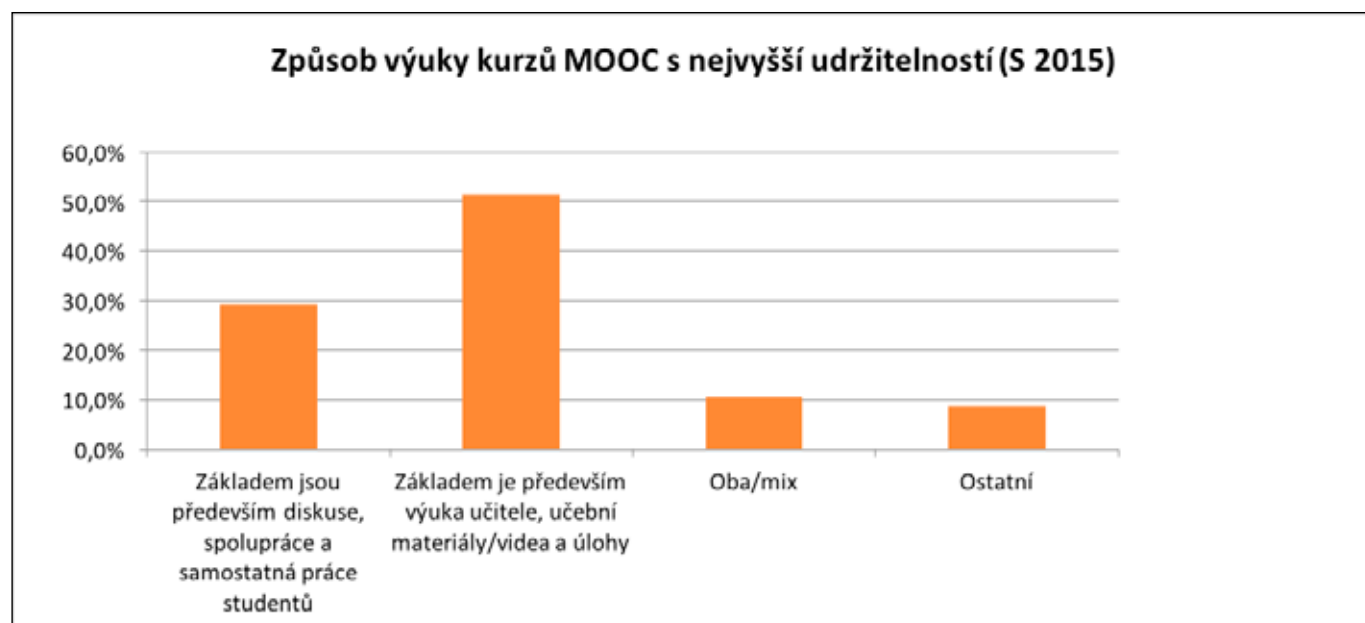
Graf č. 6: Odpovědi k tvrzení “MOOC představují udržitelnou formu výuky” a porovnání s americkými studii (US 2013, US 2014), evropskou studií (EU 2014), celkovými výsledky (S 2015) a odpověďmi 9 institucí z České republiky (CZ 2015).

Graf 7 a 8 zachycuje názory, jakým způsobem by měla probíhat výuka v MOOC při snaze o co nejvyšší udržitelnost.

Graf č. 7: Způsob výuky kurzů MOOC s nejvyšší udržitelností (CZ 2015)

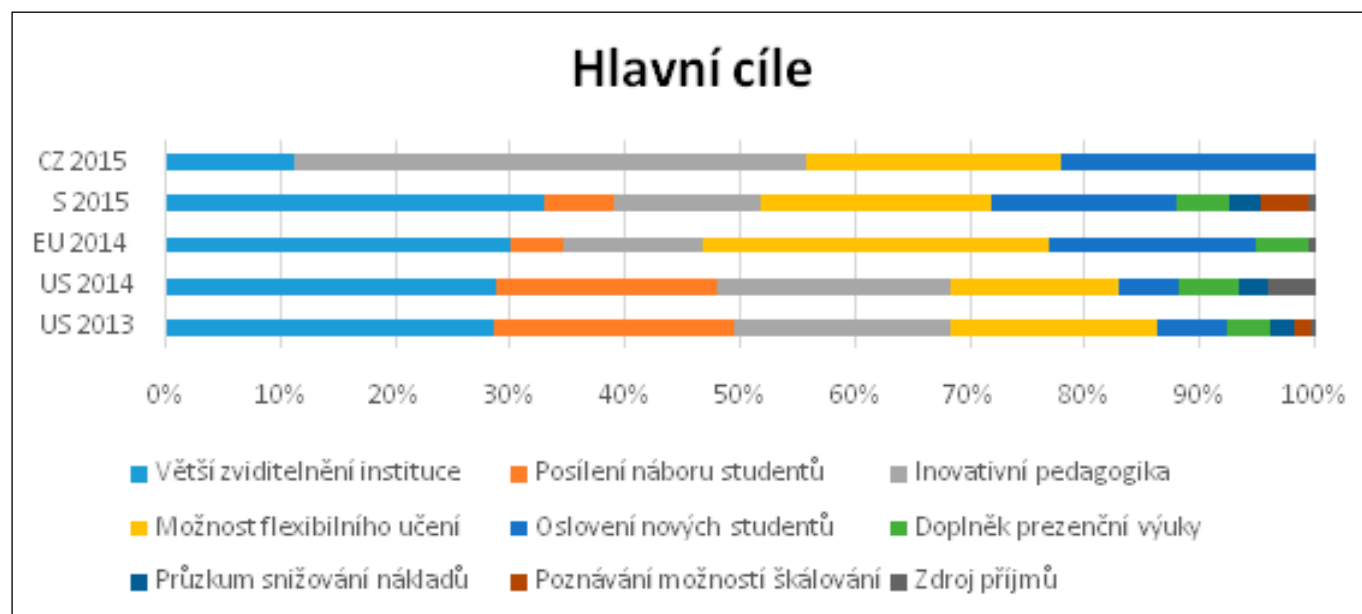
České výsledky ukazují mnohem pozitivnější hodnocení kurzů založených primárně na diskusích, spolupráci a samostatné práci studentů.

Graf č. 8: Způsob výuky kurzů MOOC s nejvyšší udržitelností (S 2015)

Celkové výsledky jsou opačné než výsledky získané od českých respondentů a jsou mnohem pozitivnější vůči kurzům založeným na výuce vedené učitelem, a učebními materiály/videem a úkoly.

Graf 9 ukazuje, které cíle především vysokoškolské instituce nabídkou MOOC sledují.

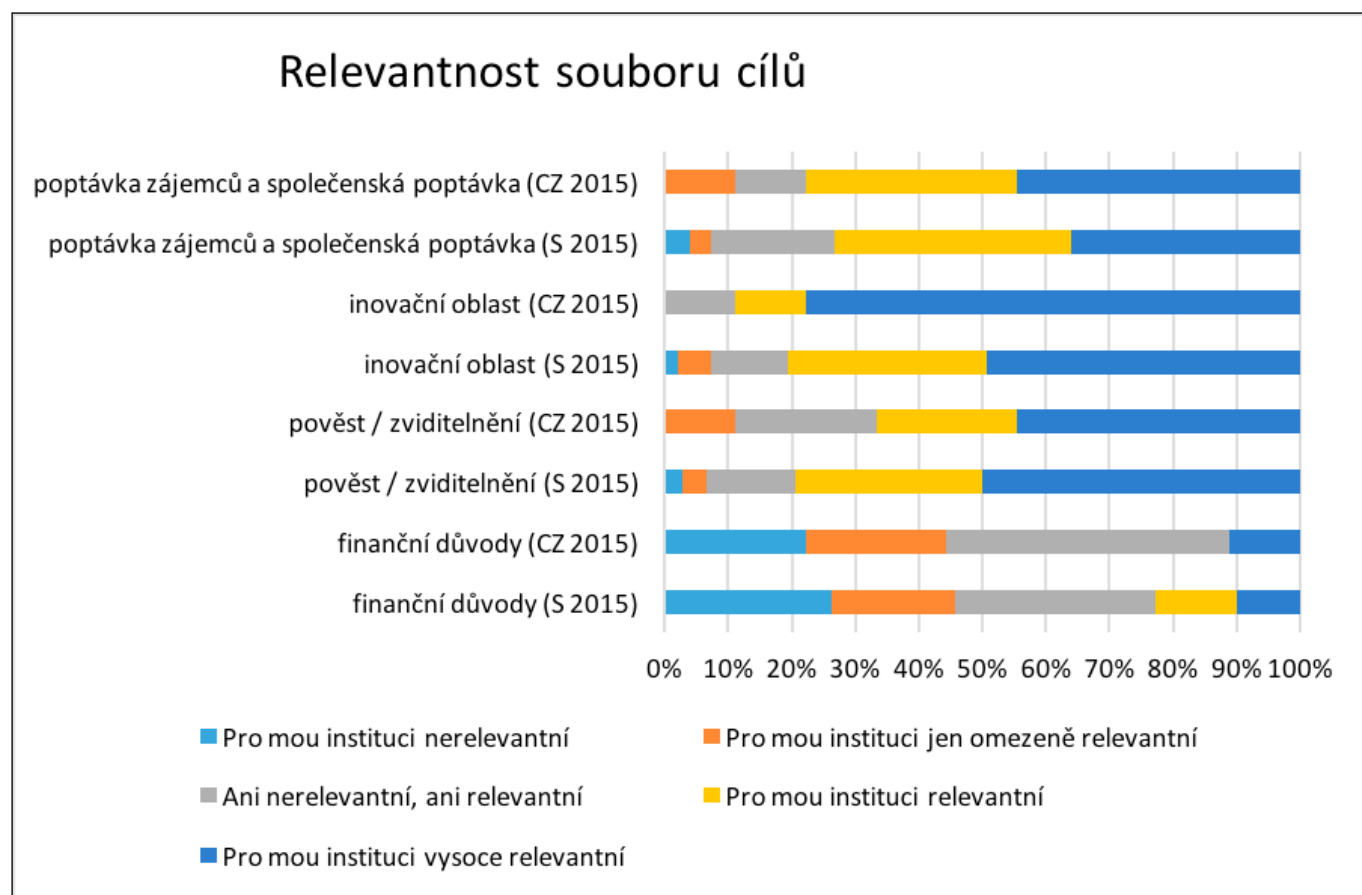
Graf č. 9: Hlavní cíle nabídky MOOC a porovnání s americkými studii (US 2013, US 2014), evropskou studií (EU 2014), celkovými výsledky (S 2015) a odpověďmi 9 institucí z České republiky (CZ 2015).

Struktura hlavních cílů vybraných českými institucemi je jednodušší nežli struktura cílů získaných vyhodnocením amerických studií, evropské studie i celkových výsledků. Čeští respondenti jako hlavní cíle označili inovativní pedagogiku, zviditelnění instituce, možnost flexibilního učení a získání nových studentů.

Graf 10 prezentuje relevantnost cílů z hlediska instituce.

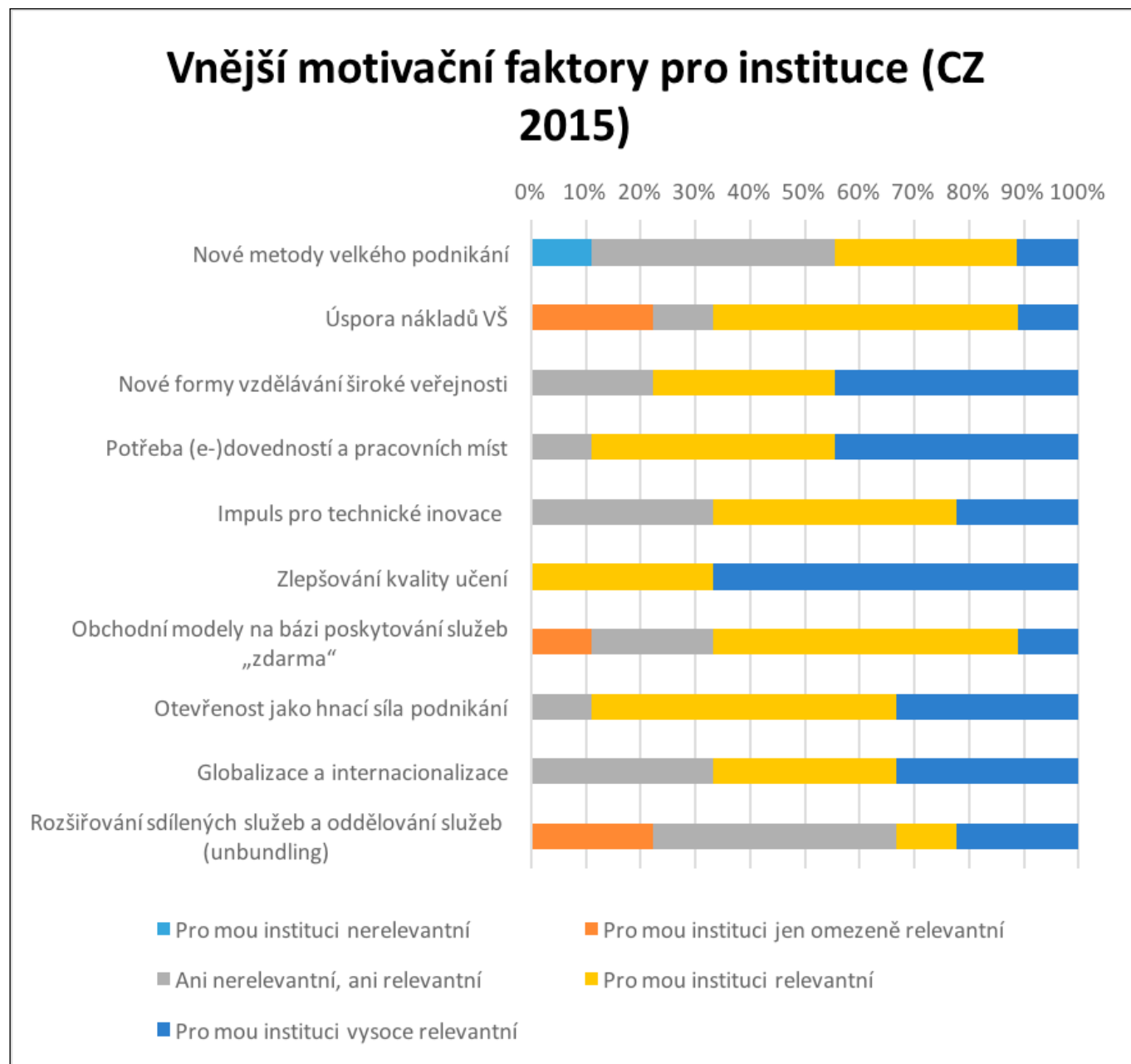
Graf č. 10: Relevantnost souboru cílů v porovnání výsledků z 9 institucí z České republiky (CZ 2015) a celkových výsledků (S 2015).

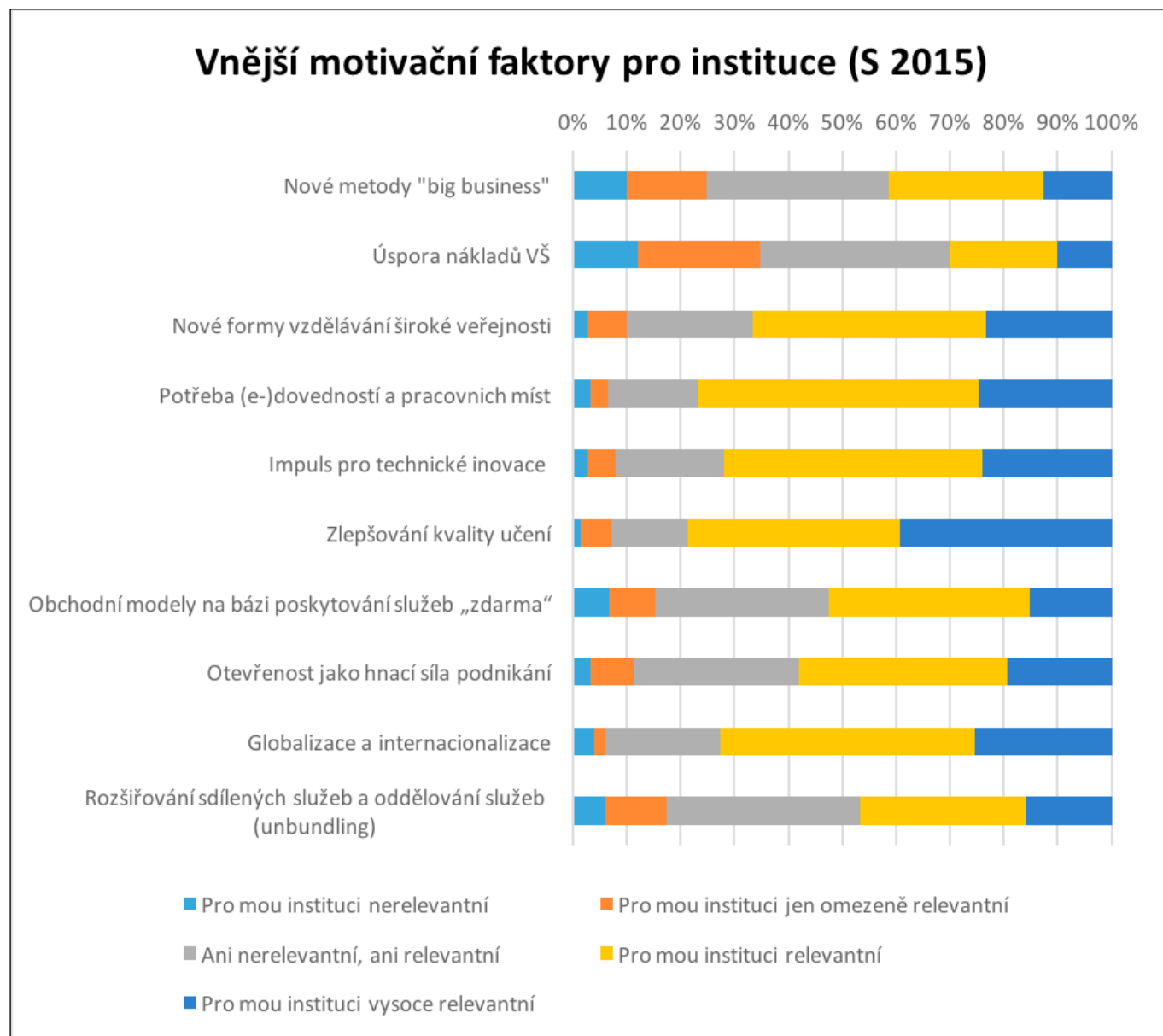
Zlepšení pověsti/zviditelnění a inovace jsou celkově nejvýznamnějšími cíli institucí. V České republice se jako nejvýznamnější jeví inovace. Nejméně relevantní cíle související s nabídkou MOOC jsou finanční důvody, a to jak u výsledků z České republiky, tak u celkových výsledků.

Evropská zpráva z února 2015 “Institutional MOOC strategies in Europe, Status report based on a mapping survey conducted in October – December 2014” (Jansen & Schuwer, 2015) se podrobněji zabývá vnějšími motivačními faktory, které ovlivňují zapojení instituce do přípravy a realizace MOOC. Graf 11 ukazuje výsledky z 9 institucí z České republiky (CZ 2015) a graf 12 celkové výsledky (S 2015).

Graf č. 11: Relevantnost 10 různých vnějších motivačních faktorů pro instituce v České republice (CZ 2015)

Grafč. 12: Relevantnost 10 různých vnějších motivačních faktorů pro všechny instituce zapojené do výzkumu v roce 2015 (S 2015)

Velká většina respondentů (65 % a 80 %) uvádí, že je pro instituci relevantní nebo vysoce relevantní více vnějších motivačních faktorů. Následující tři vnější motivační faktory jsou důležité v českém kontextu a/nebo se objevují v celkových výsledcích:

1. Nové metody “big business” (vnější motivační faktor 1) jsou považovány za (vysoce) relevantní z pohledu 41,4 % všech respondentů (u českých respondentů to bylo 44,5 %). Zdá se, že evropské

- instituce nejsou na trhu s MOOC proto, aby generovaly velké zisky. Je to dáno silným sociálním zaměřením vysokého školství, které je na většině univerzit v Evropě placeno z veřejných zdrojů.
2. Úsporu nákladů vysokých škol (vnější motivační faktor 2) považuje za (vysoce) relevantní pouze 30,0 % všech respondentů ve srovnání s 66,7 % českých respondentů.
 3. Rozšiřování obchodních služeb a unbundling (vnější motivační faktor 10) je v rámci českých odpovědí jediným motivačním faktorem, který není považován za (vysoce) relevantní (33,4 %).

Na rozdíl od celkových výsledků (S 2015) je pro instituce v České republice hlavním motivačním faktorem zvýšení kvality učení, zatímco nejméně důležitým faktorem jsou nové metody “big business”. Tento výsledek se zdá být v souladu s obecným vnímáním českých vysokých škol jako institucí nepříliš orientovaných na zisk.

Následující část vyhodnocení výsledků výzkumu je zaměřena k otázkám, jaké jsou hlavní důvody pro spolupráci instituce v oblasti MOOC a u kterých typů služeb je instituce nakloněna využít outsourcing od veřejných nebo soukromých společností. U obou otázek respondenti zvažovali 24 oblastí možné spolupráce či outsourcingu:

1. Prodej dat z MOOC (např. pro náborů a reklamu)
2. Marketing nabídky MOOC
3. Vytváření kolektivní značky (nejlepší výzkumné univerzity, atd.)
4. Sítě/komunity MOOC
5. Společná tvorba mezinárodních vzdělávacích programů na bázi MOOC s jinými institucemi
6. Společná tvorba MOOC s jinými institucemi
7. Využití MOOC z jiných institucí ve vaší instituci
8. Služby podpory pro účastníky
9. Vyhodnocování dat z procesu učení
10. Hodnocení – testy – kvízy
11. Licencování – autorská práva – copyleft
12. Opětovné využití prvků (např. otevřených vzdělávacích zdrojů, textů) z MOOC
13. Vývoj MOOC (materiálů)
14. Návrh MOOC
15. Dotazníkové šetření před a po kurzu
16. Překladové služby
17. Placené navazující materiály (e-dokumenty, software, e-knihy)
18. Navazující kurzy na míru (placené)
19. Využití MOOC jako prostředku pro získání velkého počtu respondentů výzkumu
20. Autentizační služby
21. Nové vzdělávací služby (škálovatelné)

- 22. Vývoj platformy MOOC
- 23. Certifikační služby
- 24. Použití platformy MOOC

Vzhledem k rozsahu této studie jsme se rozhodli grafy z této sekce dotazníku zde nezařadit. Zájemce odkazujeme na podrobnou zprávu z výzkumu *Comparing Institutional MOOC strategies – 2015 Czech Republic report* (Rohlíková, Rohlík, Jansen & Goes-Daniels, 2016).

Z celkových výsledků i z výsledků českých respondentů je u těchto otázek patrný zájem institucí o spolupráci na společné tvorbě mezinárodních vzdělávacích programů na bázi kurzů MOOC a na vyhodnocování dat z procesu učení. Nejmenší zájem mají instituce o prodej dat z MOOC. Překladové služby a služby v oblasti licencování jsou oblastí, u kterých instituce spíše nevnímají potenciál pro spolupráci. Vysoké procento respondentů uvádí, že nejsou schopni kvalifikovaně odpovědět v otázce outsourcingu. České výsledky překvapivě ukazují, že instituce zvažují outsourcing v oblasti dotazníkových šetření před a po kurzech. V celkových výsledcích je patrný zájem o outsourcing v oblasti společné tvorby MOOC s jinými institucemi.

Evropská zpráva “*Institutional MOOC strategies in Europe, Status report based on a mapping survey conducted in October – December 2014*” (Jansen & Schuwer, 2015) se podrobně věnuje jednotlivým charakteristikám MOOC. Zpráva rovněž diskutuje kritéria, která se týkají jednotlivých slov pojmu “masivní otevřený online kurz” (jednotlivých písmen zkratky MOOC). V závěrečné části tohoto článku se zabýváme odlišností vnímání těchto kritérií, které jsou patrné z výsledků odpovědí českých respondentů a z celkových výsledků.

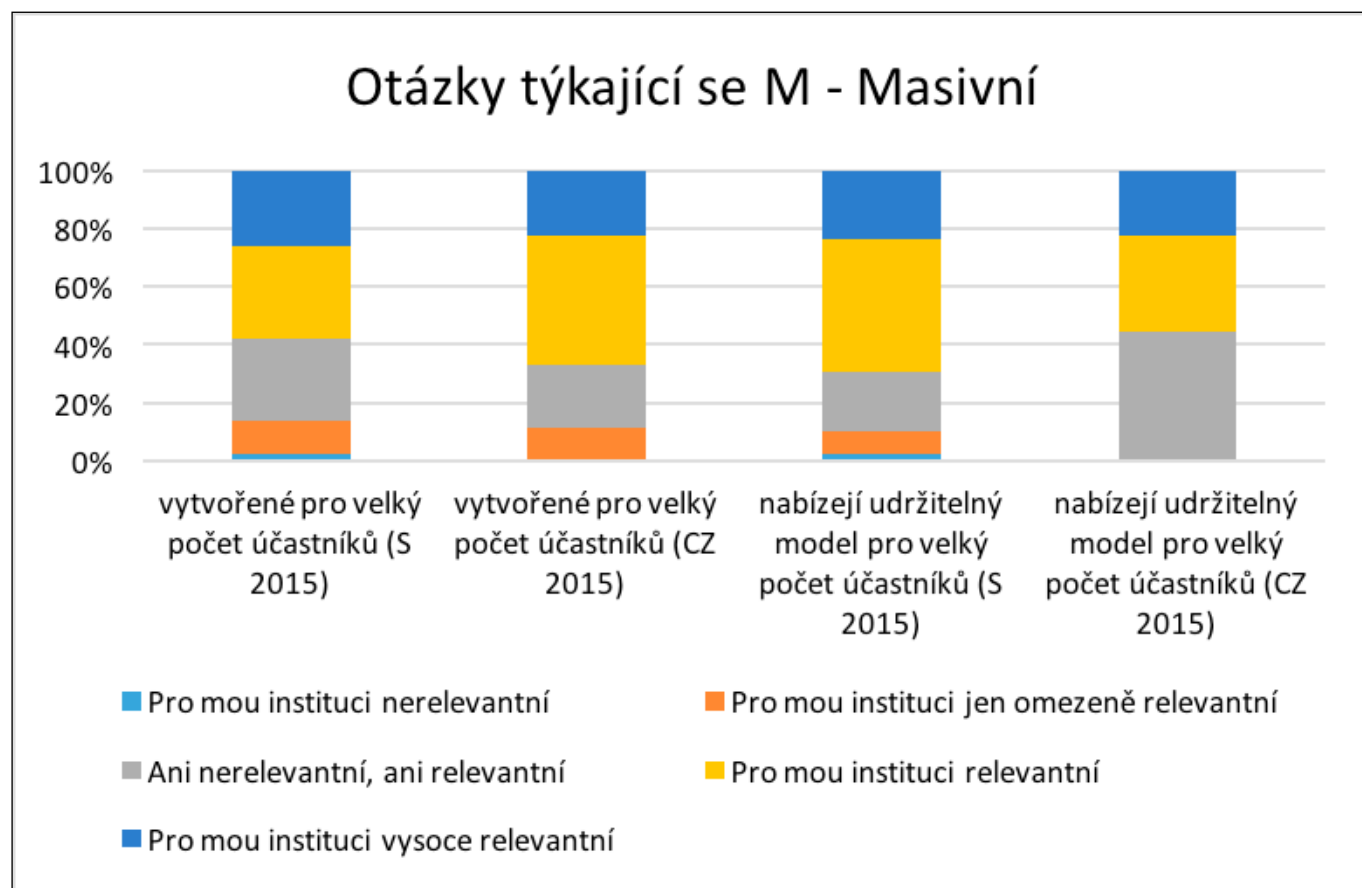
MOOC se od ostatních otevřených online kurzů odlišují počtem účastníků. Počtem účastníků se v našem výzkumu zabýváme v otázce:

Jak důležité jsou následující charakteristiky MOOC pro studenty/účastníky?

- › MOOC musí být navrženo pro velký počet účastníků.
- › MOOC by měl nabízet udržitelný model pro velký počet účastníků (kurz využívá masivní účast studentů a pedagogický model je navržen tak, že náročnost veškerých služeb souvisejících s kurzem (včetně náročnosti pro lektory) se významně nezvyšuje s nárůstem počtu účastníků.

Graf 13 prezentuje odpovědi českých institucí v otázce velkého počtu účastníků porovnané s celkovými výsledky (S 2015).

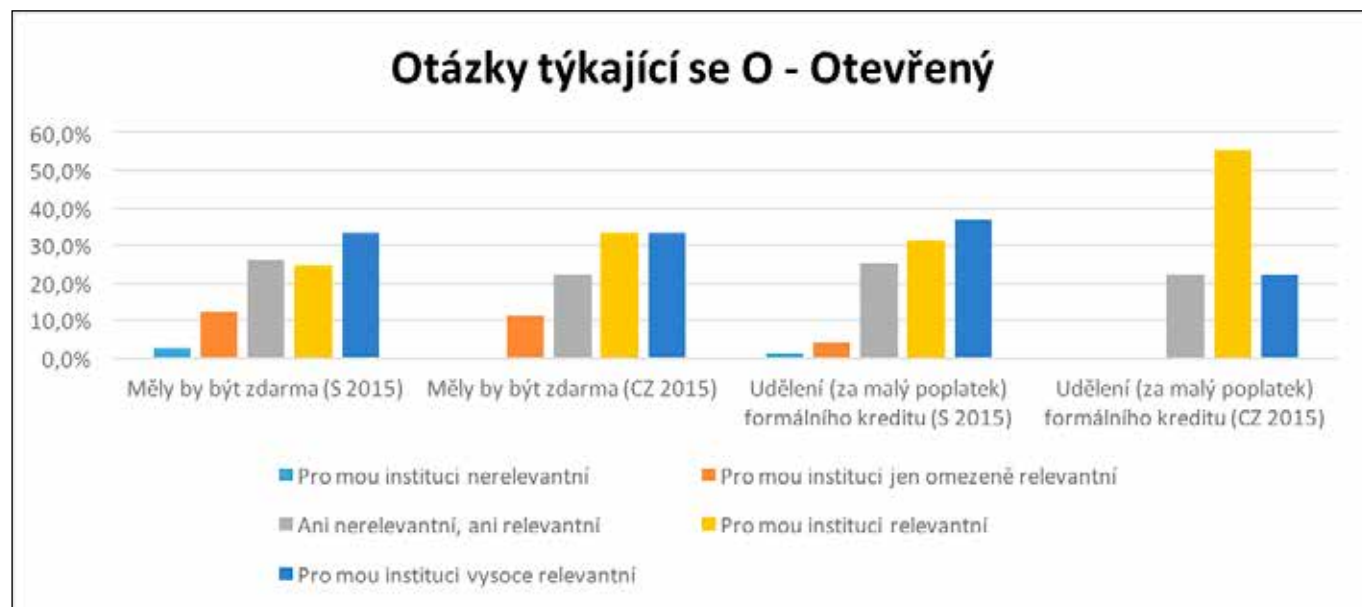
Graf č. 13: Otázky týkající se charakteristiky M – Masivní z pohledu celkových výsledků (S 2015) a odpovědí 9 institucí z České republiky (CZ 2015)

České vysoké školy vnímají jako důležitý parametr MOOC velký počet účastníků. Celkové výsledky i výsledky z České republiky týkající se udržitelného modelu MOOC pro velký počet účastníků jsou obdobné.

V další části se zabýváme otevřeností MOOC. Otázky se týkaly poskytování kurzů zdarma a další souvisejících aspektů otevřenosti.

Graf č. 14: Důležitost poskytování MOOC zdarma z pohledu celkových výsledků (S 2015) a odpovědí 9 institucí z České republiky (CZ 2015)

Graf 14 porovnává celkové výsledky (S 2015) a výsledky odpovědí českých respondentů (CZ 2015) a ukazuje, že poskytování kurzů “zdarma” je mnohem významnější pro české instituce. V otázce udělení formálního kreditu (za malý poplatek) byly odpovědi obdobné, i když české odpovědi měly menší variabilitu (což může být způsobeno malým vzorkem respondentů).

Graf 15 znázorňuje výsledky týkající se dalších aspektů otevřenosti MOOC (přístupnost kurzu všem lidem bez omezení, zveřejnění kurzů nebo jejich částí pod otevřenou licencí, svobodná volba mezi různými druhy certifikátu o úspěšném absolvování kurzu, využití otevřených vzdělávacích zdrojů).

České instituce v souladu s celkovými výsledky (S 2015) hodnotí jednotlivé aspekty otevřenosti jako relevantní nebo vysoce relevantní.

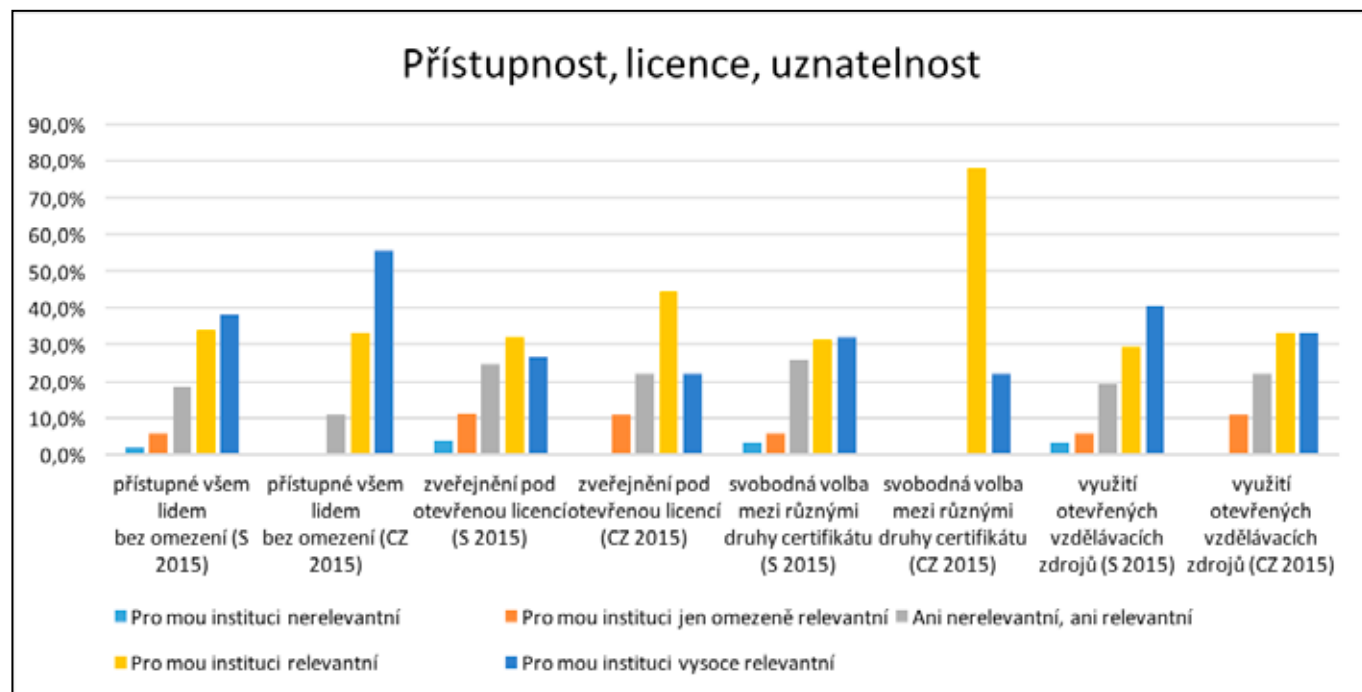
Graf 16 shrnuje výsledky týkající se místa, času a vlastního tempa studia v rámci dimenze otevřenosti, a to konkrétně tyto otázky:

Jak důležité jsou následující charakteristiky MOOC pro studenty/účastníky?

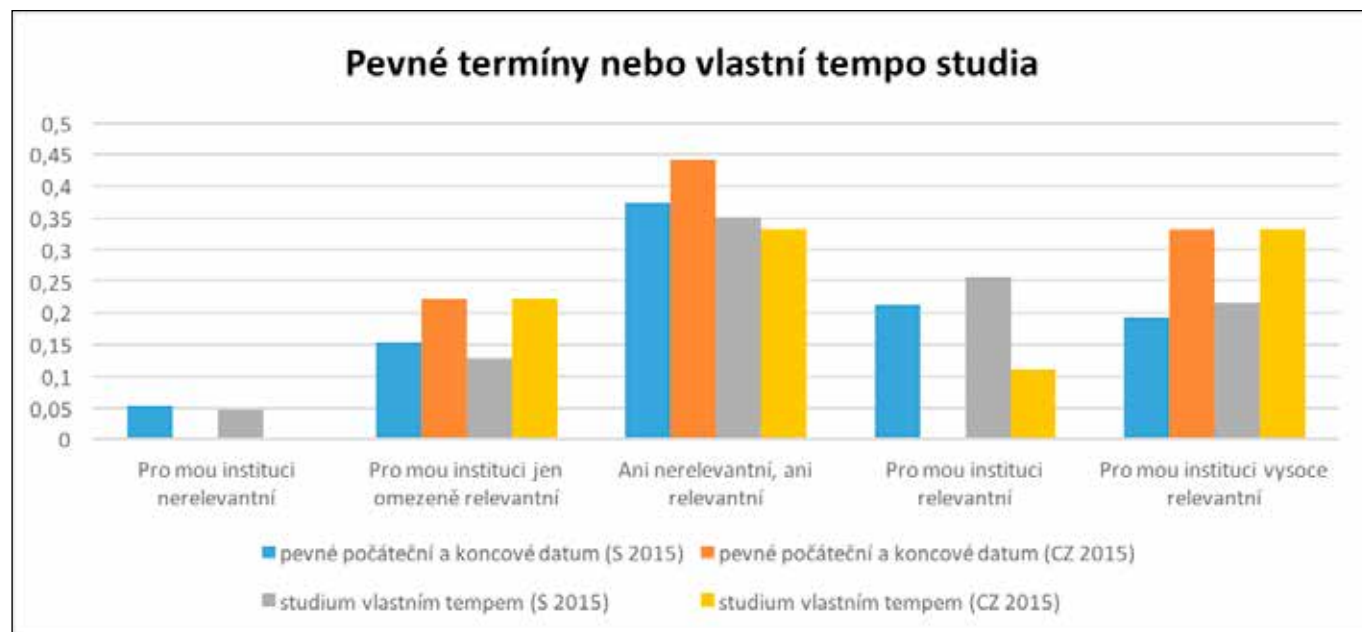
- › MOOC by měl mít určené datum zahájení a ukončení a stanovené tempo studia.
- › Účastníci MOOC by měli mít možnost studovat vlastním tempem a délku kurzu mít upravenou dle svých potřeb.

Graf 16 ukazuje, že pozitivní vnímání obou otázek je přibližně shodné u výsledků českých respondentů i v rámci celkových výsledků.

Graf č. 15: Důležitost otevřenosti MOOC z pohledu celkových výsledků (S 2015) a odpovědí 9 institucí z České republiky (CZ 2015)

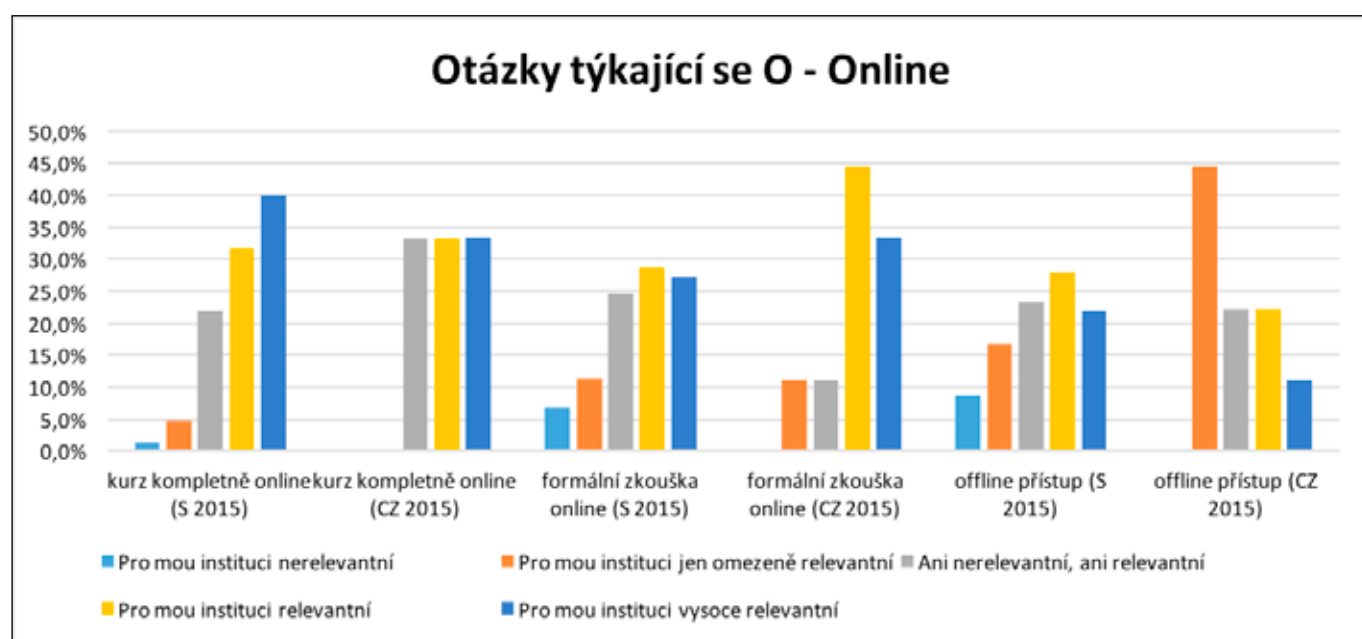
Graf č. 16: Důležitost pevně stanovených termínů nebo vlastního tempa studia z pohledu celkových výsledků (S 2015) a odpovědí 9 institucí z České republiky (CZ 2015)

Graf 17 se týká tří otázek online dimenze MOOC: *Jak důležité jsou následující charakteristiky MOOC pro studenty/účastníky?*

- › MOOC by měl být nabízen kompletně online.
- › Závěrečné zkoušky pro získání certifikátu by měly být také realizovány online (s důrazem na kvalitu, autentizaci apod.).
- › MOOC by měl podporovat off-line přístup pro osoby se špatným internetovým připojením.

Graf č. 17: Důležitost otázek týkající se online dimenze MOOC z pohledu celkových výsledků (S 2015) a odpovědí 9 institucí z České republiky (CZ 2015)

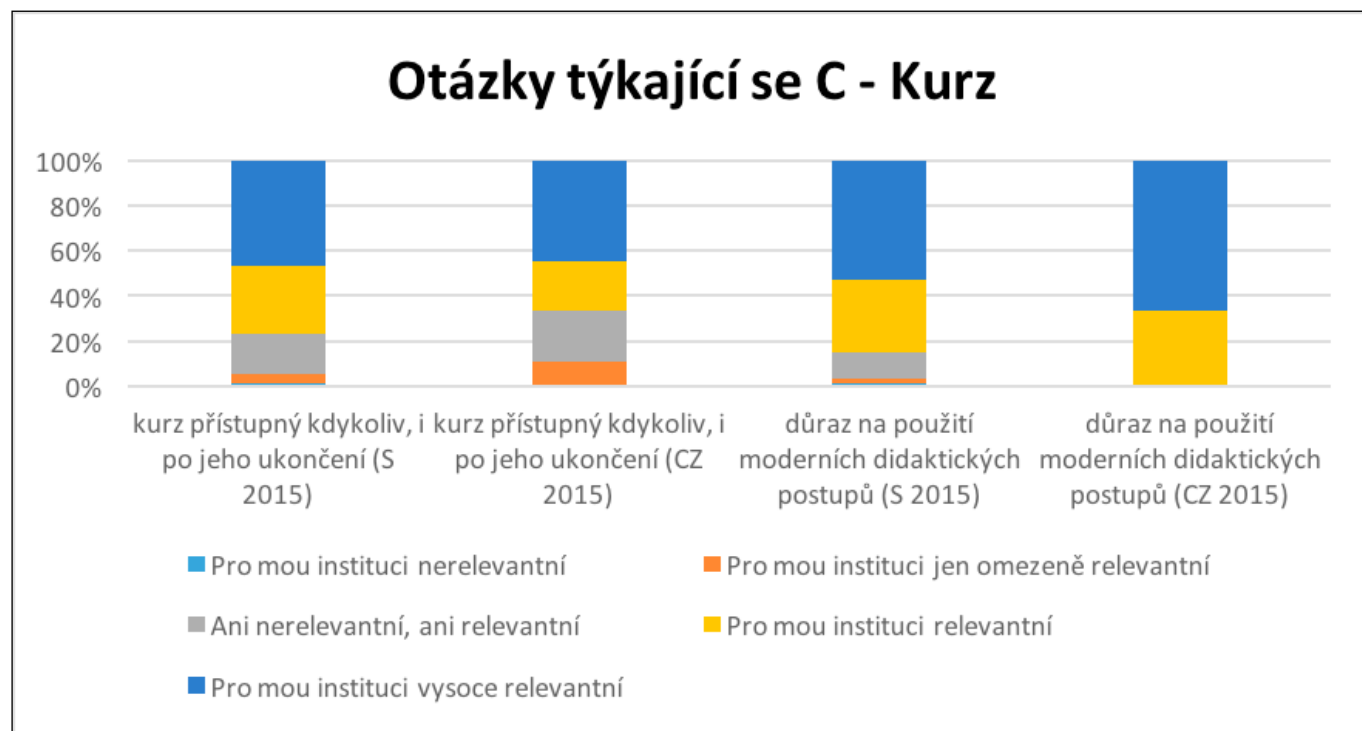
Celkové i české výsledky zřetelně ukazují pozitivní a vysoce pozitivní význam nabídky MOOC kompletně online. Čeští respondenti jsou pozitivnější v otázce důležitosti realizace online zkoušky a celkové výsledky zase ukazují více kladných odpovědí v otázce off-line přístupu pro osoby se špatným internetovým připojením.

Poslední písmeno ve zkratce MOOC se vztahuje k pojmu “kurz” a je zdrojem nejčastějších debat. Setkáváme se s názory, že MOOC by neměl být srovnáván s formálním kurzem, protože je částí informálního vzdělávání. Graf 18 představuje odpovědi na otázku:

Jak důležité jsou následující charakteristiky MOOC pro studenty/účastníky?

- › Minimálně obsah MOOC by měl být stále k dispozici (i mimo vyhlášené běhy kurzu se stanoveným harmonogramem studia).
- › MOOC by měl používat osvědčené moderní didaktické postupy výuky online.

Graf č. 18: Důležitost přístupu kdykoli a moderních didaktických postupů z pohledu celkových výsledků (S 2015) a odpovědí 9 institucí z České republiky (CZ 2015)

Celkové výsledky i výsledky českých respondentů shledávají stálou přístupnost obsahu relevantní a čeští respondenti přikládají větší význam používání osvědčených moderních didaktických postupů výuky online.

Závěr

České vysokoškolské instituce cestu k tvorbě vlastních MOOC zpravidla teprve hledají a zkušenosti získávají především v zahraničních projektech. Česká asociace distančního univerzitního vzdělávání aktuálně neregistruje žádný český MOOC, který by splňoval rámec kvality nezbytný pro vstup na evropskou platformu OpenUpEd.

Téma MOOC je však v České republice v posledních několika letech velice živé, dostává prostor v médiích i na odborných konferencích. Řada vysokoškolských učitelů doporučuje svým studentům účast v zahraničních MOOC jako relevantní studijní zdroj a stále více studentů a zájemců o celoživotní vzdělávání využívá nabídky MOOC zahraničních institucí. V roce 2016 začaly na několika vysokoškolských institucích první MOOC vznikat. Na národní úrovni zaujala Česká republika pozitivní postoj k rozvoji MOOC schválením vládního dokumentu Strategie

digitálního vzdělávání do roku 2020 (MŠMT, 2014), kde jsou MOOC jednou z plánovaných aktivit.

Postupně se rozšiřuje nabídka otevřených online kurzů komerčních institucí, které využívají označení MOOC proto, aby díky atraktivnímu zahraničnímu pojmu upoutaly zájem studujících. Zpravidla se jedná o nabídku netutorovaných otevřených online kurzů otevřených široké veřejnosti zdarma či za malý poplatek. S nabídkou zahraničních MOOC platform jsou však tyto komerční iniciativy jen obtížně srovnatelné. Jedním z hlavních popularizátorů zkratky MOOC se stal František Dalecký, který stál u zrodu úspěšné platformy pro otevřené online kurzy seduo.cz. Kurzy této platformy sice nemají ambice dostat evropskému rámci kvality MOOC, dokázaly však v roce 2016 přilákat velký počet účastníků (platforma v roce 2016 zaregistrovala přes 100 000 studentů).

Vysokým školám v České republice vytvoření vlastních MOOC zatím zpravidla blokuje nedostatek financí a také minimum zkušeností s poskytováním otevřeného online vzdělávání. Většina institucí potřebuje upravit své vnitřní předpisy tak, aby zajistila požadovanou kvalitu kurzů pro umístění svých MOOC na zahraniční platformy. V České republice neexistuje otevřená univerzita a čistě distanční studijní programy nabízí minimum vysokých škol. Online vzdělávání tak o své místo obtížně bojuje a uplatnění nachází především v rámci kombinované formy studia a v kurzech dalšího a celoživotního vzdělávání. Povědomí veřejnosti o otevřeném online vzdělávání však v posledních dvou letech roste. Potenciál masivních otevřených online kurzů, ale i dalších forem e-learningu zatím zdaleka není vyčerpán.

Literatura:

ALLEN, I. E.; SEAMAN, J. *Grade Change: Tracking Online Education in the United States* [online]. Babson Survey Research Group and The Sloan Consortium, 2014. Dostupné z <http://www.onlinelearningsurvey.com/reports/gradechange.pdf> [cit. 2016-12-15].

ALLEN, I. E.; SEAMAN, J. *Grade Level: Tracking Online Education in the United States* [online]. Babson Survey Research Group and Quahog Research Group, LLC, 2015. Dostupné z <http://www.onlinelearningsurvey.com/reports/gradelevel.pdf> [cit. 2016-12-15].

ALLEN, I. E.; SEAMAN, J. *Online Report Card: Tracking Online Education in the United States* [online]. Babson Survey Research Group and Quahog Research Group, LLC, 2016. Dostupné z <http://onlinelearningsurvey.com/reports/online-report-card.pdf> [cit. 2016-12-15].

BRDIČKA, B. Masivní otevřené online kurzy. *Metodický portál: Články* [online]. 07. 02. 2011. Dostupné z <http://spomocnik.rvp.cz/clanek/10725/MASIVNI-OTEVRENE-ONLINE-KURZY.html>. ISSN 1802-4785 [cit. 2017-01-15].

Definition Massive Open Online Courses (MOOCs) [online]. Version 1. 1. OpenUpEd, 2015-3-12. Dostupné z WWW: http://home.eadtu.eu/images/Results/Definition_Massive_Open_Online_Courses.pdf [cit. 2016-12-15].

Definition Massive Open Online Courses (MOOCs) [online]. Version 1. 1. OpenupEd, 2015-03-12. Dostupné z http://www.openuped.eu/images/docs/Definition_Massive_Open_Online_Courses.pdf

GAEBEL, M.; KUPRIYANOVA, V.; MORAIS, R.; COLUCCI, E. *E-learning in European Higher Education Institutions: Results of a mapping survey conducted in October-December 2013* [online]. European University Association Publications, 2014. Dostupný z http://www.eua.be/Libraries/Publication/e-learning_survey.sflb.ashx [cit. 2016-12-15].

HOLLANDS, F.; TIRTHALI, D. *Why Do Institutions Offer MOOCs?* [online]. *Online Learning*, 18(3), 2014 ISSN 2472-5730. Dostupné z <https://olj.onlinelearningconsortium.org/index.php/olj/article/view/464> [cit. 2016-12-15].

JANSEN, D.; SCHUWER, R. *Institutional MOOC strategies in Europe. Status report based on a mapping survey conducted in October - December 2014* [online]. EADTU, 2015 Dostupné z WWW: http://www.eadtu.eu/documents/Publications/OEenM/Institutional_MOOC_strategies_in_Europe.pdf [cit. 2016-12-15].

JANSEN, D.; SCHUWER, R.; TEIXEIRA, A.; AYDIN, H. *Comparing MOOC adoption strategies in Europe: Results from the HOME project survey* [online]. *International Review of Research in Open and Distributed Learning*, 16(6), 2015, s. 116-136 ISSN 1492-3831. Dostupné z <http://www.irrodl.org/index.php/irrodl/article/view/2154> [cit. 2016-12-15].

MŠMT. *Standard e-learningových kurzů DVPP* [online]. Akreditační komise DVPP. Praha, 2013 Dostupné z <http://www.msmt.cz/vzdelavani/dalsi-vzdelavani/standardy-a-metodicka-doporuceni> [cit. 2016-12-15].

MŠMT. *Strategie digitálního vzdělávání do roku 2020* [online]. MŠMT, 2014-10-31 Dostupné z <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/strategie-digitalniho-vzdelavani-do-roku-2020> [cit. 2016-12-15].

MULDER, F.; JANSEN, D. *MOOCs for Opening Up Education and the Open up Ed initiative* [online]. In: Bonk, C. J.; Lee, M. M.; Reeves, T. C.; Reynolds, T. H. (Eds.). *The MOOCs and Open Education Around the World*. New York: Routledge Taylor & Francis Group. 2015. Dostupné z http://www.eadtu.eu/documents/Publications/OEenM/OpenupEd_-_MOOCs_for_opening_up_education.pdf [cit. 2016-12-15].

NEUMAJER, O.; RŮŽIČKOVÁ, D. *Kritéria kvality digitálních vzdělávacích zdrojů podpořených z veřejných rozpočtů* [online]. Metodický portál, 2016-8-18 ISSN 1802-4785. Dostupné z <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/21071/KRITERIA-KVALITY-DIGITALNICH-VZDELAVACICH-ZDROJU-PODPORENYCH-Z-VEREJNYCH-ROZPOCTU.html/> [cit. 2016-12-15].

NEUMAJER, O.; RŮŽIČKOVÁ, D.; ROHLÍKOVÁ, L. *Masivní otevřené online kurzy – vymezení, požadavky a doporučení* [online]. Verze 1. 1. Metodický portál: Články, 2016-09-01 ISSN 1802-4785. Dostupné z <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/21085/AKTUALIZOVANO-MASIVNI-OTEVRENE-ONLINE-KURZY--VYMEZENI-POZADAVKY-A-DOPORUCENI-VERZE-11.html/>. [cit. 2016-12-15].

ROHLÍKOVÁ, L.; ROHLÍK, O.; JANSEN, D.; & GOES-DANIELS, M. *Comparing Institutional MOOC strategies - 2015 Czech Republic report* [online]. EADTU, 2016. Dostupné z WWW: <http://home.eadtu.eu/news/112-country-reports-on-uptake-of-moocs-by-heis> [cit. 2016-12-15].

ROHLÍKOVÁ, L. *MOOC – definice a rámec kvality* [online]. Prezentace ZČU, 2016 Dostupné z <http://www.caduv.cz/mooc/> [cit. 2016-12-15].

ROSEWELL, J. *OpenupEd label, quality benchmarks for MOOCs* [online]. OpenupEd, 2014-01-24 Dostupné z http://www.openuped.eu/images/docs/OpenupEd_quality_label_-_Version1_0.pdf/ [cit. 2016-12-15].

PhDr. Lucie Rohlíková, Ph.D.

lrohlik@kvd.zcu.cz

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta pedagogická
Katedra výpočetní a didaktické techniky
Klatovská 51
306 14 Plzeň

Ing. Ondřej Rohlík, Ph.D.

rohlik@kiv.zcu.cz

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta aplikovaných věd
Katedra informatiky a výpočetní techniky
Univerzitní 8
306 14 Plzeň